

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ята секція

РІШЕННЯ

Справа «Андрій Захаров проти України»
(Заява № 26581/06)

СТРАСБУРГ
7 січня 2016 року

ОСТАТОЧНЕ
07/04/2016

Автентичний переклад

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Андрій Захаров проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Ангеліка Нуссбергер (<...>), Голова,
Ганна Юдківська (<...>),
Ханлар Гаджієв (<...>),
Андре Потоцький (<...>),
Йонко Грозєв (<...>),
Сіофра О'Лірі (<...>),
Мартіньш Мітс (<...>), судді,
та Клаудія Вестердік (<...>), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 1 грудня 2015 року
постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 26581/06), яку 7 червня 2006 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянин України п. Андрій Євгенович Захаров (далі - заявник).

2. Заявника, якому була надана правова допомога, представляв п. М.О. Тарахкало - юрист, який практикує у м. Києві. Уряд України (далі - Уряд) представляв його Уповноважений, на останніх етапах провадження - п. Б. Бабін з Міністерства юстиції України.

3. 9 листопада 2007 року про заяву було повідомлено Уряд. На цій стадії провадження Уряду не пропонувалось надати свої зауваження щодо справи до отримання результатів в іншій справі, що частково стосується аналогічного питання за статтею 34 Конвенції (див. рішення у справі «Найдьон проти України» (Naydyon v. Ukraine), заява № 16474/03, яке Суд постановив 14 жовтня 2010 року). 22 червня 2011 року Суд запропонував Уряду надати зауваження щодо прийнятності та суті цієї заяви.

ФАКТИ

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник народився у 1954 році та наразі відбуває покарання у вигляді позбавлення волі у м. Городище. До затримання він проживав зі своєю співмешканкою Те. у приватному будинку, розташованому на масиві Русанівські сади у м. Києві.

5. Працівники міліції отримали оперативну інформацію, що група осіб утримувала чоловіка у приватному будинку на масиві Русанівські сади та займалась незаконним продажем квартир, власниками яких були треті особи.

6. 9 лютого 2004 року працівники міліції Б., Т. та С. увійшли до будинку заявника та запитали у нього, чи має він будь-яку вогнепальну зброю. Заявник показав їм рушницю та патрони, які Ва. раніше приніс до нього додому. Працівники міліції доправили заявника до відділу міліції. Затримання заявника було записано на відеореєстратор. Без надання докладних відомостей заявник стверджував у Суді, що під час його затримання та після нього працівники міліції Б., Т. і С. піддавали його фізичному та морально-психологічному жорстокому поводженню.

7. Згідно з версією Уряду щодо розвитку подій, того ж дня заявник у присутності слідчого Ч. добровільно написав явку з повинною, в якій зазначав, що з липня по серпень 2003 року на прохання Кр. та Ко. він утримував у своєму будинку пана Н. У вересні 2003 року Кр. і Ко. привезли до його житла пана В. і пані Ш. та попросили утримувати їх у підвалі. Заявник погодився в обмін на матеріальну винагороду. У листопаді 2003 року В. і Ш. померли у підвалі від переохолодження. Заявник поховав їх на задньому дворі та ретельно очистив підвал.

8. У своєму першому листі до Суду заявник, не надавши жодних докладних відомостей, зазначив, що працівники міліції Б. та Т., а також слідчий Ч. примусили його надати зазначені визнавальні покази, застосувавши до нього засоби фізичного та морально-психологічного тиску. У своїй заяві заявник стверджував, що він не писав зазначену явку з повинною та не знає, хто її написав.

9. 10 лютого 2004 року під час відтворення обстановки і обставин події, яке проводилося слідчим Ч. та записувалося на відео, заявник показав, де він поховав В. і Ш., та працівники міліції направили їхні тіла на судово-медичну експертизу. Експерти встановили, що жертви померли від переохолодження у листопаді 2003 року.

10. Того ж дня слідчий Ч. затримав заявника та порушив кримінальну справу щодо нього за підозрою у незаконному зберіганні вогнепальної зброї та приховуванні факту незаконного утримання та смерті двох осіб. Заявникові було роз'яснено його процесуальні права та він висловив бажання отримати захисника.

11. 11 лютого 2004 року слідчим Ч. у рамках надання безоплатної правової допомоги заявнику було призначено захисником адвоката Р. Під час допитів слідчим Ч. 11 та 12 лютого 2004 року у присутності зазначеного захисника заявник підтвердив свої попередні покази. Він також зазначив, що знав про те, що В. та Ш. були поміщені у його підвал для того, щоб вони не завадили незаконному продажу їхніх квартир.

12. 13 лютого 2004 року Дніпровський районний суд м. Києва обрав заявникові запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до судового розгляду справи. Того ж дня лікар обстежив заявника та не виявив на його тілі жодних тілесних ушкоджень. Заявник не заявляв жодних скарг на жорстоке поводження або стан свого здоров'я.

13. 20 лютого 2004 року слідчим Ч. заявнику було пред'явлено обвинувачення у вчиненні умисного вбивства Ш. та В.

14. У ту ж дату у присутності захисника Р. було проведено допит заявника, на якому він підтвердив свої попередні покази.

15. 17 травня 2004 року у присутності захисника Р. було проведено очну ставку заявника з Кр. Заявник підтвердив свої попередні покази.

16. 3 червня 2004 року в рамках надання безоплатної правової допомоги слідчим Ч. заявнику замість Р. було призначено іншого захисника - К. Адвокат Р. більше не міг виконувати свої обов'язки захисника у зв'язку з хворобою.

17. У ту ж дату у присутності захисника К. було проведено допит заявника, на якому він відмовився від своїх попередніх показів. Він заявив, що написав явку з повинною, перебуваючи у «шоковому» стані.

18. 6 липня 2004 року слідчим Ч. було порушено кримінальну справу щодо заявника за фактом його участі у продажі шляхом шахрайства квартир, що належали Ш. та В.

19. У невстановлену дату заявник подав слідчому Ч. скаргу на те, що під час затримання та після нього він піддавався жорсткому поводженню працівниками міліції Б., Т. та С. Залишається нез'ясованим, чи надав заявник будь-які докладні відомості щодо такого жорсткого поводження, оскільки наявна у Суду копія скарги є нечитабельною.

20. 11 липня 2004 року слідчим Ч. було допитано Б., Т. та С., які заперечили застосування до заявника будь-якого тиску.

21. 13 липня 2004 року Ч. було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи за твердженнями заявника про жорстоке поводження. Заявником ця постанова не оскаржувалась. Копія постанови наявна у Суду, але є нечитабельною. Того ж дня Ч. було відмовлено у задоволенні клопотання заявника про проведення офіційної очної ставки з його подругою Те. Пізніше того ж дня заявник втік з установи тимчасового тримання, але в ту ж дату був знайдений працівниками міліції та доправлений назад до установи.

22. Того ж дня щодо заявника було порушено кримінальну справу за фактом втечі.

23. У невстановлену дату було допитано Пл., який працював лікарем у лікарні м. Світловодська. Пл. показав, що Н. було госпіталізовано до лікарні восени 2003 року. Н. розповів Пл., що він став жертвою шахрайства та що його квартиру у м. Києві було продано без його відома або згоди.

24. У невстановлену дату було допитано Ру., який показав, що влітку 2003 року він продав свій будинок жінці на ім'я Оля. Н. жив у цьому будинку та сказав Ру., що він став жертвою шахрайства.

25. Заявник подав до слідчого клопотання про проведення офіційної очної ставки з Ро., але у задоволенні цього клопотання було відмовлено.

26. 5 серпня 2004 року в рамках надання безоплатної правової допомоги слідчим замість адвоката К. заявнику було призначено захисником іншого адвоката - В. Причини прийняття такого рішення невідомі. 8 вересня 2004 року досудове слідство було завершено та заявник ознайомився з усіма матеріалами кримінальної справи.

27. В обвинувальному висновку зазначалося, що організована група, до складу якої входив Кр., звернулась до заявника з проханням тримати Н. у своєму будинку, поки квартира Н. продавалась без його відома або згоди. Заявник погодився в обмін на матеріальну винагороду та близько місяця тримав Н. у своєму будинку. Після цього та сама група осіб попросила заявника тримати у себе у підвалі В. та Ш., аби не дати їм змогу завадити незаконному продажу їхніх квартир. В. та Ш. померли у підвалі від переохолодження, і заявник поховав їх у себе на ділянці. Квартири Н. та В. було продано, поки вони тримались у будинку заявника. Квартиру, що належала Ш., було продано ще до того, як її було поміщено до підвалу у будинку заявника. Відповідно до обвинувального висновку заявник, діючи у змові з іншими особами та тримаючи Н., В. та Ш. у своєму будинку, брав участь у шахрайських діях, які призвели до незаконного продажу квартир потерпілих.

28. 2 лютого 2005 року по телевізійному каналу було показано передачу під назвою «Чорний квадрат». За словами заявника у цій передачі слідчий, у провадженні якого перебувала його справа, розповідав про його затримання та «переконував громадськість», що заявник винен за усіма пунктами обвинувачення. Ані запис цієї передачі, ані будь-які більш конкретні відомості про її зміст Суду не були надані.

29. 3 лютого 2005 року Апеляційний суд м. Києва у складі двох професійних суддів та трьох народних засідателів, діючи як суд першої інстанції у справі заявника, розпочав розгляд справи.

30. 8 лютого 2005 року судом в рамках надання безоплатної правової допомоги заявнику замість адвоката В. було призначено захисником Крав. Причини такого рішення залишаються невідомими.

31. У суді заявник стверджував, що на момент його затримання працівниками міліції, «його голова не працювала», оскільки він був п'яний. Після затримання він випив горілки, яку йому дали працівники міліції, саме тому він не пам'ятає, що говорив або робив у період з 9 по 11 лютого 2004 року. Він «не був певен», що написав явку з повинною 9 лютого 2004 року. Слідчий Ч. пообіцяв, що висуне проти нього тільки обвинувачення у приховуванні злочину, якщо він визнає, що тримав В. та Ш. у своєму підвалі. Насправді В., Ш. та Н. добровільно залишались у його домі, та ніхто з них не утримувався насильно у підвалі. У листопаді 2003 року Ш. та В. випили надто багато горілки, заснули в одній з кімнат будинку та померли від переохолодження. Він не знав, що квартири потерпілих було продано без їхньої згоди. Він боявся міліції і у зв'язку з цим не повідомив про смерть В. та Ш. та поховав їх у себе на ділянці. Після його затримання працівники міліції не били його.

32. Суд допитав слідчого Ч. у присутності заявника, а останній задав йому ряд запитань. Ч. показав, що заявник не був п'яним у день його затримання та що у період з 9 по 11 лютого 2003 року працівники міліції не давали йому жодних алкогольних напоїв. Ч. заперечив факт застосування до заявника будь-якого тиску або, що він обіцяв висунути проти нього лише обвинувачення у приховуванні злочину.

33. Суд допитав судово-медичних експертів, які робили розтин тіл В. та Ш., та захисник заявника задав їм ряд запитань. Експерти зазначили, що вони не можуть виключати можливості, що В. та Ш. померли від переохолодження під час сну в одній з кімнат будинку заявника. Вони зазначили, що також може бути, що вони померли у підвалі.

34. 17 березня 2005 року у присутності заявника судом було допитано Ро., який показав, що бачив В. ще живим у підвалі заявника та чув, як В. просив заявника відпустити його. Згодом Ро. бачив мертве тіло В. у підвалі заявника. Ро. кілька разів бачив Н. у будинку заявника та Н. казав йому, що група осіб мала намір «продати» його і тримала у домі заявника. На судовому засіданні заявник задавав Ро. ряд запитань та отримав відповіді.

35. На допиті у суді Ро. показав, що у липні 2003 року особи на імена «Оля» та «Володя» взяли деякі його документи, привезли його у дім заявника та залишили його там до кінця серпня 2003 року. Заявник не дозволяв Н. залишати будинок та сказав йому, що має рушницю. Впродовж перебування Н. у будинку заявника, він спостерігав за заявником, Олею, Володею та Кр., та у нього склалося враження, що вони діяли як організована злочинна група та мали намір продати його квартиру без його згоди. У серпні 2003 року Оля перевезла Н. до будинку, який вона купила у Ру. У вересні 2003 року Володя та Оля помістили Н. до лікарні у м. Світловодську. Звідти Н. зателефонував до своїх родичів у м. Києві та дізнався, що його квартиру у м. Києві було продано. Після цього він повернувся до м. Києва та звернувся до міліції. Коли Н. повернувся до будинку, в якому була розташована його квартира, сусіди розповіли йому, що кілька осіб виносили з його квартири меблі. Вони описали одну з цих осіб і Н. зрозумів, що це був заявник. Заявник був присутнім під час допиту Н. судом і задав йому ряд запитань.

36. 31 березня 2005 року суд у присутності заявника допитав подругу заявника Те. Вона показала, що Н. проживав у домі заявника близько місяця, тому що він «відпочивав». Вона також показала, що чоловік і жінка були зачинені у підвалі всупереч їхній волі. Особи, які привезли Н. до помешкання заявника, наказали Те. не дозволяти йому залишати будинок та не вести з ним розмови з приводу його квартири. Їй було повідомлено, що квартира Н. продається за його згодою, але, як вона насправді зрозуміла, він не здогадувався, що його квартира продавалась. Одного разу заявник привіз додому різні предмети меблів та пояснив Те., що ці меблі належать Н. Кр. відвідував заявника та привозив йому харчі та гроші для годування В., Ш. і Н.

37. 8 квітня 2005 року заявник звернувся до суду з клопотанням повторно викликати Те. як свідка, щоб він міг знову допитати її. Його клопотання було задоволено, проте Те. до суду не з'явилась, оскільки органи міліції не змогли знайти її за місцем її постійного проживання.

38. Кр. у суді показав, що він привіз Н., чоловіка та жінку у будинок заявника, де вони залишалися добровільно. Восени 2003 року заявник повідомив Кр., що чоловік та жінка померли в одній з кімнат його будинку та що він переніс їх тіла до підвалу. Кр. допоміг заявнику перенести два трупи з підвалу до двору та поховати їх.

39. Заявник звернувся до суду з клопотанням про виклик та допит судом Пл. та Ру., оскільки, за його словами, їхні покази суперечили показам Н. Клопотання про виклик Пл. було задоволено, але Пл. відмовився з'явитися до суду, заявивши, що він дуже зайнятий роботою у лікарні м. Свердловська. Клопотання про виклик та допит Ру. не було задоволено судом. Заявник подав клопотання (безуспішне) про проведення судової експертизи його підвалу з метою встановлення, чи насправді В. та Ш. провели у ньому кілька тижнів, чи ні.

40. 25 травня 2005 року Апеляційний суд м. Києва визнав заявника винним у примусовому утримуванні Н., В. та Ш. у своєму будинку, що призвело до смерті В. та Ш. Суд також визнав заявника винним у втечі з установи тимчасового тримання, незаконному зберіганні вогнепальної зброї та співучасті у продажі шляхом шахрайства квартир, що належали Н. та В. Заявнику було призначено покарання у вигляді позбавлення волі строком на п'ятнадцять років. У ту ж дату захисник Крав. з невідомих причин припинив представляти інтереси заявника. У своїй відповіді на зауваження Уряду заявник стверджував, що безуспішно подавав клопотання про призначення йому захисника для представництва його інтересів у Верховному Суді України. У матеріалах справи відсутні копії таких клопотань.

41. 11 серпня 2005 року заявник оскаржив вирок. Він стверджував, що судовий розгляд не був ані об'єктивним, ані справедливим та що суд першої інстанції неправильно розтлумачив факти справи і не задовольнив клопотання про виклик запропонованих ним свідків. Ру. та Пл. не були допитані в судовому засіданні, хоча їхні покази суперечили показам Н., а покази Те. та Ро. містили суперечливі й неправдиві відомості. У задоволенні його клопотання про проведення судової експертизи його підвалу також було відмовлено.

42. 22 грудня 2005 року Верховний Суд України залишив вирок щодо заявника без змін, не встановивши порушень у рішенні суду першої інстанції.

43. 7 червня 2006 року заявник надіслав до Суду свого першого листа. 29 серпня 2006 року він надіслав належним чином оформлену та підписану заяву. 29 вересня 2006 року та 21 березня 2007 року Суд звертався до заявника з проханням надати копію його касаційної скарги та копії його скарг щодо стверджуваного жорстокого поводження з боку працівників міліції. Заявник подав до Апеляційного суду м. Києва клопотання з проханням надіслати йому зазначені документи, але 14 травня 2007 року у задоволенні цього клопотання було відмовлено на тій підставі, що законодавство не передбачало право заявника на отримання копій матеріалів справи після закінчення кримінального провадження.

44. 24 січня 2008 року Апеляційний суд м. Києва надіслав заявникові запитувані копії (див. пункт 43).

45. У жовтні 2011 року заявник звернувся до того ж суду з клопотанням про надання йому різних документів з матеріалів його справи, зокрема, всіх судових рішень, висновків медичних експертиз та копій всіх заяв та клопотань, які заявник подавав впродовж кримінального провадження. Заявник, не надавши жодних додаткових пояснень, стверджував, що ці документи потрібні йому для «обґрунтування його скарг» до Суду. 18 листопада 2011 року Апеляційний суд м. Києва відмовив у задоволенні клопотання заявника на тих же підставах, що й у травні 2007 року.

46. У Суді заявник стверджував, що послуги, які надавали йому його захисники, були неякісними. Вони не були зацікавлені у його справі, оскільки він не мав коштів для оплати їх послуг.

47. Згідно з твердженнями заявника умови тримання його під вартою в ізоляторі тимчасового тримання (далі - ІТТ), в якому він у період з 9 лютого по 27 липня 2004 року перебував три рази, були нелюдськими та такими, що принижують гідність.

ПРАВО

I. МЕЖІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

48. У своїй первинній заяві, поданій до Суду 29 серпня 2006 року, заявник скаржився на жорстоке поводження з боку працівників міліції та погані умови тримання в ІТТ, низьку якість послуг його захисників, недопит судом Пл. та Ру. та невиклик Те. як свідка, непризначення

додаткової судової експертизи та непроведення очних ставок з ним, Те. і Ру. під час досудового слідства. Він також скаржився на те, що телевізійна передача вплинула на суддів апеляційного суду та що рішення суду не було достатньо обґрунтованим. В одному зі своїх листів заявник скаржився, що органи влади відмовили йому у наданні копій запитуваних документів.

49. Суд зазначає, що заявник у своїй відповіді (від 28 березня 2012 року) на зауваження Уряду щодо прийнятності та суті заяви подав низку нових скарг. Зокрема він скаржився, що органи влади не призначили йому захисника для представництва його інтересів у Верховному Суді України, він не мав доступу до захисника з 9 по 11 лютого 2004 року, докази, зібрані у цей проміжок часу, було використано для його засудження та що за його скаргами на жорстоке поводження не було належним чином проведено розслідування. Суд вважає, що остання з цих заяв є уточненням первинної скарги заявника на жорстоке поводження, а тому вона має розглядатися у рамках цієї заяви. Що стосується решти скарг, поданих 28 березня 2012 року, на думку Суду, вони не є уточненням первинних скарг заявника до Суду, щодо яких сторони вже надали свої зауваження. Отже, Суд вважає недоцільним розгляд цих питань у контексті цієї справи (див. рішення у справі «Пірянник проти України» (*Piryanik v. Ukraine*), заява № 75788/01, п. 20, від 19 квітня 2005 року).

II. СКАРГА ЗА СТАТТЕЮ 3 КОНВЕНЦІЇ

50. Заявник скаржився, що він зазнав фізичного та морально-психологічного жорстокого поводження з боку Б., Т. С. та Ч., та що це не було належним чином розслідувано. Він також скаржився, що умови тримання його під вартою в ІТТ були нелюдськими та такими, що принижують гідність. Він посилався на статтю 3 Конвенції, в якій зазначено таке:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.»

51. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав доступних йому засобів юридичного захисту, оскільки він не оскаржив постанову від 13 липня 2004 року (див. пункт 21) та не довів свою скаргу на Ч. до відома національних органів влади. Крім того, Уряд зазначав, що шестимісячний строк для подання до Суду скарги на жорстоке поводження з боку працівників міліції закінчився 5 лютого 2005 року у той час, як заявник подав її лише 7 червня 2006 року. Уряд також зазначив, що скарга заявника на жорстоке поводження працівників міліції була повністю необґрунтованою. Заявник стверджував, що він не оскаржував постанову від 13 липня 2004 року тому, що він дізнався про неї лише з зауважень Уряду.

52. Суд вважає, що немає необхідності розглядати заперечення Уряду про невичерпання національних засобів правового захисту та недотримання шестимісячного строку щодо скарги на жорстоке поводження з боку працівників міліції, оскільки ця частина заяви є неприйнятною з таких причин.

53. Суд повторює, що твердження про жорстоке поводження мають підтверджуватися відповідними доказами. При оцінці доказів Суд зазвичай керується критерієм доведеності «поза розумним сумнівом». Проте така доведеність може впливати із сукупності ознак чи схожих неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою (див. рішення у справі «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*) [ВП], заява № 26772/95, п. 121, ECHR 2000-IV). Суд зауважує, що твердження заявника про фізичне та морально-психологічне жорстоке поводження Ч., Б., Т. та С. не підтверджуються ані будь-якими доказами, ані докладним викладом подій. Більше того, у суді першої інстанції сам заявник показав, що працівники міліції не били його (див. пункт 31). Варто зазначити, що під час медичного обстеження заявника 13 лютого 2004 року на його тілі не було виявлено жодних тілесних ушкоджень (див. пункт 12). Отже, Суд вважає, що заявник не довів свою скаргу на жорстоке поводження з боку працівників міліції. Відповідно його скарга на непроведення ефективного розслідування за твердженнями про жорстоке поводження також є необґрунтованою. Що стосується частини скарги на умови тримання заявника під вартою в ІТТ, то її було подано більше ніж через шість місяців з дати, коли закінчився строк тримання заявника у зазначеній установі (27 липня 2004 року). Отже, ця частина заяви має бути відхилена як неприйнятна відповідно до пункту 1, підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

III. СКАРГИ ЗА СТАТТЕЮ 6 КОНВЕНЦІЇ

54. У своєму першому листі до Суду від 7 червня 2006 року заявник скаржився на те, що: i) послуги, що надавались йому захисниками, були низької якості; ii) судді Апеляційного суду м. Києва не були безсторонніми, оскільки на них вплинула телевізійна програма, в якій слідчий переконував громадськість у тому, що заявник є винним; iii) під час досудового слідства слідчий не задовольнив клопотання щодо проведення очної ставки між ним і Те. з Ро.; iv) рішення судів були недостатньо обґрунтованими; v) суд першої інстанції не викликав для допиту «важливих свідків» та відмовив у задоволенні його клопотання про проведення додаткової судової експертизи.

55. У своїй заяві, поданій до Суду 29 серпня 2006 року, заявник підтримав зазначені скарги. Він додав, що суд першої інстанції не викликав та не допитав Ру. та Пл. Згідно з твердженнями заявника, їх допит був важливим, оскільки їхні покази суперечили показам Н. Заявник також скаржився, що незважаючи на його клопотання Те. не було повторно допитано в судовому засіданні. Він скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції на надмірну тривалість кримінального провадження у його справі.

56. Суд вважає, що ця частина заяви має бути розглянута за пунктом 1, а також підпунктами «с» та «д» пункту 3 статті 6 Конвенції, які передбачають таке:

«1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

(с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

(д) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;...».

57. Уряд доводив, що заявник не подавав до Верховного Суду України скаргу на якість послуг із захисту його інтересів, а тому не вичерпав наявні в нього національні засоби юридичного захисту. Крім того, Уряд зазначив, що така скарга мала бути подана до Суду не пізніше 25 листопада 2005 року, у той час як заявник подав її лише 7 червня 2006 року, тобто після спливу шестимісячного строку. Уряд також зазначив, що заявник не вказав жодних конкретних недоліків у послугах, які надавались йому захисниками. Скаргу щодо допитів свідків було подано лише 29 серпня 2006 року, а отже після спливу шестимісячного строку. Суди належним чином оцінили докази по справі заявника, а їхні рішення були належним чином обґрунтовані. Клопотання заявника про допити на судових засіданнях Ру. та Пл. не були достатньою мірою обґрунтовані. Щодо питання безсторонності, Уряд доводив, що заявник не заявляв відвід суддям, які розглядали його справу. Уряд також доводив, що законодавство України передбачає достатні гарантії незалежності судової влади.

58. Заявник підтримав свої скарги та доводив, що він дотримався критеріїв прийнятності. Він зазначив, що у своїй первинній скарзі до Суду він скаржився на порушення його права на захист не лише на стадії досудового слідства, а й на стадії судового розгляду.

59. Дослідивши матеріали справи, Суд погоджується з Урядом, що заявник не подавав до Верховного Суду України скаргу на якість послуг захисників, а отже, не вичерпав доступні йому національні засоби юридичного захисту у зв'язку з цією скаргою.

60. Суд зазначає, що йому не було надано запис телевізійної програми, на яку посилався заявник, а отже, він не може перевірити правдивість твердження заявника, що слідчий переконував громадськість у тому, що він є винним. У матеріалах справи немає жодних доказів того, що судді, які розглядали справу заявника, бачили телевізійну програму або опинились під її впливом. За таких обставин Суд вважає, що заявник не обґрунтував належним чином свою скаргу щодо стверджуваної упередженості суддів.

61. Суд також зазначає, що у своєму першому листі від 7 червня 2006 року заявник скаржився на те, що суди не викликали та не допитали «важливих свідків». Отже, Суд доходить висновку, що заявник подав скаргу щодо допиту свідків із дотриманням шестимісячного строку. У своїй заяві, поданій 29 серпня 2006 року, він уточнив свою скаргу, вказавши імена свідків. Суд також зазначає, що Те. та Ро. були допитані Апеляційним судом м. Києва у присутності заявника та, що він мав можливість поставити запитання цим особам. Що стосується допитів Пл. та Ру., а також повторного виклику Те. як свідка, Суд нагадує, що підпункт «d» пункту 3 статті 6 Конвенції не надає обвинуваченому необмеженого права на виклик свідків, а національні суди мають певне право розсуду при вирішенні питання, чи є ймовірність того, що допит свідка сторони захисту допоможе встановити істину у справі. Зокрема, як правило, саме національним судам належить здійснювати оцінку доказів, які їм надаються підсудними, а також їхню належність. Конкретніше, підпункт «d» пункту 3 статті 6 Конвенції, знову ж таки, як правило, залишає на їхній розсуд питання щодо доцільності виклику свідків (див. рішення у справі «Відаль проти Бельгії» (*Vidal v. Belgium*), від 22 квітня 1992 року, п. 33, Series A № 235-B). Для обвинуваченого недостатньо поскаржитися на ненадання йому дозволу на допит свідка; він також повинен обґрунтувати своє клопотання про виклик свідка, пояснивши важливість такого допиту і, що судові необхідно заслухати зазначених свідків для того, щоб встановити істинні факти (див. рішення у справі «Перна проти Італії» (*Perna v. Italy*) [ВП], заява № 48898/99, п. 29, ECHR 2003-V, з подальшими посиланнями). Суд зазначає, що клопотання заявника про виклик Пл. та повторний виклик Те. були задоволені судами, проте у матеріалах справи немає будь-яких документів, які дали б Суду змогу встановити, наскільки важливими були у справі допити Пл. та Ру. та повторний допит Те. Суд зазначає, що Пл. та Ру. не були очевидцями подій, що відбувались у будинку заявника у м. Києві. Зокрема, Ру. був колишнім власником будинку, в якому проживав Н. протягом певного часу після того, як він залишив будинок заявника, а Пл. був лікарем, який лікував Н. у м. Світловодську (див. пункти 23 та 24). За таких обставин Суд не вбачає жодної свавільності у рішенні суду першої інстанції продовжити розгляд справи без заслуховування показів Ру. та Пл. та повторного допиту Те.

62. Суд не зобов'язаний розглядати стверджувані помилки у питаннях факту або права, яких припустилися судові органи, якщо не було встановлено факту несправедливості провадження, а постановлене рішення не є ані свавільним, ані явно необґрунтованим (див., наприклад, рішення у справі «Дульський проти України» (*Dulskiy v. Ukraine*), заява № 61679/00, п. 93, від 1 червня 2006 року). Суд доходить висновку, що у цій справі національні суди врахували конкретні обставини справи та уважно оцінили докази. Засудження заявника ґрунтувалось на великій кількості усних показів, речових доказів та експертних висновків. У цілому, Суд не вбачає недоліків у способі, в який національні суди оцінювали надані їм докази або у адекватності підстав, на яких вони ґрунтували свої рішення.

63. Насамкінець Суд зазначає, що кримінальне провадження у справі заявника тривало з 9 лютого 2004 року по 22 грудня 2005 року у судах двох інстанцій та його тривалість (один рік десять місяців та тринадцять днів) сама по собі не може вважатися надмірною.

64. З огляду на зазначене вище Суд вважає, що ця частина заяви має бути визнана неприйнятною відповідно до пункту 1, підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

IV. СКАРГА ЗА СТАТТЕЮ 34 КОНВЕНЦІЇ

65. Заявник скаржився, що 14 травня 2007 року Апеляційний суд м. Києва відмовив йому у наданні копій документів, які Суд просив його надати (див. пункт 43). Він посилався на статтю 34 Конвенції, в якій зазначено таке:

«Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.»

66. Уряд визнав, що 14 травня 2007 року Апеляційний суд м. Києва відмовив заявнику у наданні документів. Проте 24 січня 2008 року той самий суд направив йому копії, які він вимагав (див. пункт 44). Отже, держава не перешкоджала «ефективному здійсненню» права заявника на індивідуальну заяву.

67. У своїй відповіді на зауваження Уряду заявник підтримав свою скаргу та додав, що у жовтні 2011 року він звернувся до Апеляційного суду м. Києва з клопотанням про надання йому певних документів (див. пункт 45) з матеріалів його справи, але у задоволенні цього клопотання було відмовлено.

68. Суд зазначає, що копія касаційної скарги заявника була важливою для розгляду цієї справи, оскільки вона дозволила б Суду встановити, чи вичерпав заявник доступні йому національні засоби правового захисту у зв'язку зі скаргами, які він подав до Суду.

69. Суд нагадує, що у справі «Василь Іващенко проти України» (Vasiliy Ivashchenko v. Ukraine) (заява № 760/03, п. 110, рішення від 26 липня 2012 року) він встановив, що правова система України не передбачала для засуджених чіткої та конкретної процедури, яка давала б їм змогу отримувати копії документів з матеріалів справи після завершення кримінального провадження. Суд не вбачає причин відходити у цій справі від зазначеного висновку. Що стосується доводу Уряду про те, що заявник отримав документи, про які він клопотав, Суд зауважує, що вже відхилив подібний аргумент Уряду у справі «Савіцький проти України» (Savitskyu v. Ukraine) (заява № 38773/05, пп. 152, 157-159, рішення від 26 липня 2012 року).

70. З огляду на зазначене вище, Суд доходить висновку, що своєю відмовою від 14 травня 2007 року надати заявнику копію його касаційної скарги без невиправданих затримок держава-відповідач не дотрималась свого обов'язку за статтею 34 Конвенції забезпечити заявника усіма необхідними засобами для проведення Судом належного та ефективного розгляду його заяви (див. згадані рішення у справах «Василь Іващенко проти України» (Vasiliy Ivashchenko v. Ukraine) та «Савіцький проти України» (Savitskyu v. Ukraine), а також рішення у справі «Воробйов проти України» (Vorobyev v. Ukraine), заява № 28242/10, від 16 жовтня 2014 року).

71. Суд не вважає за необхідне розглядати питання, чи становило недотримання статті 34 Конвенції ненадання органами влади заявнику інших документів, запитуваних ним у 2011 році.

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

72. Статтею 41 Конвенції передбачено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.».

A. Шкода

73. Заявник вимагав 50000 євро відшкодування моральної шкоди.

74. Уряд заперечив цю вимогу.

75. Суд вважає, що заявник мав зазнати моральної шкоди внаслідок недотримання Урядом свого обов'язку за статтею 34 Конвенції. З огляду на конкретні обставини справи та постановляючи рішення на засадах справедливості, Суд вважає, що встановлення порушення само по собі є достатнім відшкодуванням моральної шкоди, якої зазнав заявник.

B. Судові та інші витрати

76. Заявник також вимагав 2713, 20 євро компенсації судових та інших витрат, яких він зазнав під час провадження у Суді.

77. Уряд заперечив цю вимогу.

78. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір - обґрунтованим. У цій справі, беручи до уваги наявні у його розпорядженні документи та зазначені вище критерії, а також пам'ятаючи про те, що представнику заявника вже було сплачено 850 євро у рамках правової допомоги Суду, Суд відхиляє вимогу заявника.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги за статтею 3, пунктом 1 та підпунктами «с» та «d» пункту 3 статті 6 Конвенції неприйнятними.

2. Постановляє, що держава-відповідач не дотрималась свого обов'язку за статтею 34 Конвенції у зв'язку з відмовою органів влади без невиправданих затримок надати заявнику копію його касаційної скарги.

3. Постановляє, що встановлення порушення само по собі є достатнім відшкодуванням моральної шкоди, якої зазнав заявник.

4. Відхиляє вимоги заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 7 січня 2016 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Секретар

Клаудія ВЕСТЕРДІК

Голова

Ангеліка НУССБЕРГЕР

Публікації документа

- **Офіційний вісник України** від 16.08.2016 — 2016 р., № 62, стор. 113, стаття 2132